

ประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ
จังหวัดพะเยา

Tan Thamma luang Tradition of Tai lue, Chiangban village,
Chiangkham District, Phayao Province

Received: March 29, 2021; Revised: June 11, 2021; Accepted: June 16, 2021

สิริกานต์ องคสิงห์¹ ตูลาภรณ์ แสนปรน²
Sirikarn Ongkhasingha¹, Tulaporn Saenpron²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา 2) เพื่อศึกษาคุณค่าของประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน นั้นพบองค์ประกอบ 5 อย่าง คือ 1) ผู้ประกอบพิธีกรรม 2) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม 3) เครื่องประกอบพิธีกรรม 4) สถานที่และวันเวลาในการประกอบพิธีกรรมสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม 5) ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม ประเพณีการตานธรรมหลวงเป็นประเพณีที่ทำให้เกิดคุณค่าที่ปรากฏให้เห็นหลายด้าน คือ 1) คุณค่าทางวัฒนธรรม 2) คุณค่าทางสังคม 3) คุณค่าทางเศรษฐกิจ 4) คุณค่าทางพระพุทธศาสนา ประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน เป็นการส่งเสริมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และสนับสนุนให้คนในชุมชนได้นำหลักคำสอน พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

คำสำคัญ: ประเพณีตานธรรมหลวง, ชาวไทลื้อ

Abstract

There are 2 purposes in this research, which are (1) It is for studying the compositions of the “Tan-Tham Luang” tradition by Tai-lue people at Chiang Ban village, Chiang kham District, Phayao Province and (2) It is for studying values of the “Tan-Tham Luang” tradition by Tai-lue people at Chiang Ban village, Chiang kham District, Phayao Province. The results of research found that there are 5 compositions of “Tan-Tham Luang” tradition by Tai-lue people at Chiang Ban village, which are (1) the ritualists who are monks, neophytes, churchwardens that they are operate and response about this tradition,

¹ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (Undergraduate students of the Department of Thai Language Faculty of Humanities and Social Science, Lampang Rajabhat University), e - mail : yok.srk@gmail.com

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (Faculty of Humanities and Social Science, Lampang Rajabhat University), e - mail : saenpron_ann@hotmail.com

respectively. (2) the ritual participants. (3) the ritual equipment (4) the place and period of the ritual. (5) the ritual procedure. “Tan-Tham Luang” tradition by Tai-lue people at Chiang Ban village, Chiang kham District, Phayao Province, there are values in many parts from this tradition which are 1) the cultural value. 2) the social value. 3) the economic value. 4) the Buddhist value. “Tan-Tham Luang” tradition at Chiang Ban village is to promote the Buddhist principals and encouraging people in the community to apply the Buddhist doctrine for their lives.

Keywords: “Tan-Tham Luang” tradition, Tai-lue people

บทนำ

วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนเป็นอัตลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของชุมชนนั้น ๆ สังคมล้านนาในอดีตถือเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีความผูกพันกับวิถีธรรมชาติ อันเป็นผลของการก่อเกิดประเพณีและพิธีกรรมความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่น อีกทั้งงานสถาปัตยกรรม งานศิลปกรรม รวมไปถึงงานพุทธศิลป์อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้ถูกสรรค์สร้างขึ้นด้วยจินตนาการและความตั้งใจ เพื่อรองรับการใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ล้วนเชื่อมโยงกับพิธีกรรมความเชื่อแทบทั้งสิ้น แต่ละประเพณีพิธีกรรมที่มีลักษณะคล้ายกันในบรรดาประเพณีต่าง ๆ ของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไม่ว่าจะเป็น ไทลื้อ ไทยวน ไทขิ่น ที่นับถือพระพุทธศาสนานั้น ต่างก็มีประเพณีหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันและยังคงมีการยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาตลอดจนถึงปัจจุบัน คือ ประเพณีการทำบุญตถาธรรมหลวง (เทศน์มหาชาติ) หรือเวสสันดรชาดก เรื่องใดที่อยู่ในคัมภีร์ชาดกจะเรียกว่า “มหาชาติชาดก” เรื่องราวมีอยู่ทั้งหมด 10 เรื่อง รวมทั้งเวสสันดรชาดกด้วยนั้น จัดอยู่ในคัมภีร์ “มหานิบาต” ซึ่งเรียกกันว่า “ทศชาติ” (มณี พยอมยงค์, 2543 : 28)

สิ่งที่น่าสนใจประเพณีการตถาธรรมหลวง (มหาชาติ) ประจำปี ของชาวไทลื้อบ้านเชียงบาน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา มีลักษณะรูปแบบที่แตกต่างไปจากประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่น ๆ เช่น การนำเอาพระคัมภีร์อื่น ๆ มาเทศน์ด้วย เริ่มตั้งแต่คืนแรกจะเริ่มต้นด้วยการเทศน์ธรรม 4 ผูก คือเรื่องสุตตันตปิฎก พระวินัยปิฎก พระอภิธรรมปิฎก และอานิสงส์ปิฎกทั้งสาม ซึ่งเป็นต้นธรรมของธรรมชาดก (ธรรมคำว) และในวันที่สองตั้งแต่ตอนเช้าหลังจากทำบุญตักบาตรเสร็จแล้ว ก็จะมีการเทศน์ธรรมชาดกเรื่องต่างๆ เช่น จำปาสีตัน เจ้าเมืองคลอน จ้างเจ็ด สุวรรณแพะคำ ฯลฯ ตอนเย็นจะนิมนต์พระภิกษุสงฆ์สามเณรหวัตต่างๆ มาเทศน์ธรรมชาดก คือ จะเทศน์พร้อมกันหมดไม่ต้องรอให้แต่ละผูกเทศน์จบ ในเวลาบ่ายจะเริ่มต้นเทศน์ธรรมอุทิศ ก่อนที่กลางคืนจะมีเทศน์ธรรมอีก 3 ผูก พอรุ่งเช้าวันที่ 3 ตั้งแต่ตีห้าจะเริ่มต้นเทศน์ธรรมมหาชาติเวสสันดรชาดกทั้ง 13 กัณฑ์ พอถึงกัณฑ์ที่ 8 กุมารบรรพ ก็ประกอบพิธีเวียนตถา เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าลักษณะรูปแบบประเพณีการตถาธรรมหลวง (มหาชาติ) ของชาวไทลื้อ เป็นประเด็นที่น่าสนใจ ในด้านองค์ประกอบของพิธีกรรม และรวมถึงด้านคุณค่าที่ได้รับจากประเพณีการตถาธรรมหลวง (มหาชาติ) ประจำปี ของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาองค์ประกอบประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
2. ศึกษาคุณค่าประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา โดยมีขอบเขตดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะบ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ขอบเขตด้านระยะเวลา ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาตั้งแต่ เดือนตุลาคม 2563 ถึง เดือนมีนาคม 2564

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ประเพณีการตานธรรมหลวง หมายถึง ประเพณีที่จัดให้มีการฟังพระธรรมเทศนาเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นชาดก และมหาเวสสันดรชาดก และการทำบุญถวายพระธรรมคัมภีร์ชาดกเรื่องราวต่าง ๆ ตลอดถึงการถวายเครื่องไทยทาน และวัตถุทาน เพื่ออุทิศให้แก่ผู้ที่ล่วงลับ
2. ชาวไทลื้อ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาไทลื้อ ที่อาศัยอยู่บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา การวิจัยในครั้งนี้ได้เน้นเชิงคุณภาพเป็นหลักในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ศึกษาเรื่องประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อโดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 สืบค้นข้อมูลเบื้องต้นแล้วรวบรวมข้อมูลเอกสารต่างๆเกี่ยวกับประเพณีการตานธรรมหลวงจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 สืบค้นข้อมูลเบื้องต้นแล้วรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ

1.3 ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ได้แก่

1. พระครูวิจิตรพิพัฒนโกศล	เจ้าอาวาสวัดเชียงบาน
2. นางราตี หอมนาน	ประชากรบ้านเชียงบาน
3. นางศรีทอง หอมนาน	ประชากรบ้านเชียงบาน
4. นางบุญศรี ใจกล้า	ประชากรบ้านเชียงบาน

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 การวิเคราะห์ข้อมูล รวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์ จากวิทยากร

2.2 วิเคราะห์ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอ

นำเสนอผลการวิเคราะห์ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตานธรรมหลวง บ้านเชียงบาน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา

ผลการวิจัย

การศึกษาประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ คือ การศึกษาองค์ประกอบประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา และ ศึกษาคุณค่าประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ และสัมภาษณ์ ผู้ที่มีความรู้ในประเพณีการตานธรรมหลวง ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และชาวบ้านที่อยู่อาศัยใน หมู่บ้านเชียงบาน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบ พรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ได้แบ่งองค์ประกอบพิธี การตานธรรมหลวงเป็น 5 ขั้นตอน คือ 1. ผู้ประกอบพิธีกรรม 2. ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม 3. เครื่องประกอบ พิธีกรรม 4. สถานที่และวันเวลาในการประกอบพิธีกรรม 5. ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม และมีคุณค่า ของประเพณีการตานธรรมหลวง คือ 1. คุณค่าทางวัฒนธรรม 2. คุณค่าทางสังคม 3. คุณค่าทางเศรษฐกิจ 4. คุณค่าทางพระพุทธศาสนา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบพิธีกรรม

พิธีกรรมเป็นวิธีการหรือกลวิธีที่มนุษย์คิดขึ้นตามความเชื่อ มนุษย์เชื่อว่าถ้าประกอบ พิธีกรรมแล้วจะช่วยลดอันตรายให้สิ่งที่ได้อิทธิพลไปนั้นบรรลุผลตามที่ประสงค์ไว้ ซึ่งการวิเคราะห์ประเพณี การตานธรรมหลวงมีอยู่ 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1.1 ผู้ประกอบพิธีกรรม มีดังนี้คือ พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และมัคนายก จะเป็น ผู้ประกอบพิธีกรรมและเป็นผู้ดำเนินประเพณีการตานธรรมหลวงตามขั้นตอน

1.2 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม มีดังนี้คือ ศรัทธาชาวบ้าน บ้านเชียงบาน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา

1.3 เครื่องประกอบพิธีกรรม มีดังนี้คือ จ้างจ้อยม้าจ้อย เครื่องอัฐบริขาร เสื่อสาธอาสนะ น้ำตั้น ช่อหรือตุงพินชั้น สระน้ำบอกขรณ์ หอธรรมาสน์ พืชผักผลไม้ต่างๆ กระดานปุมปิฎกะ³

เครื่องประกอบพิธีกรรมเป็นสิ่งสำคัญในการประกอบพิธีกรรม หากพิธีกรรมนั้น ๆ ขาดสิ่ง หนึ่งสิ่งใดไป ก็จะไม่สามารถประกอบพิธีกรรมให้สำเร็จลุล่วงได้ดี โดยจะมีเครื่องประกอบพิธีกรรมที่สำคัญ ดังบทสัมภาษณ์ของ พระครูวิจิตรพิพัฒน์โกศล ต่อไปนี้

“เครื่องประกอบพิธีกรรมตานธรรมหลวงของบ้านเชียงบาน มีมานานแล้วเป็นการสืบสาน รุ่นสู่รุ่นแต่ในปีติดโควิด 19 ทำให้การหาเครื่องมือ เครื่องมือ หรือ อุปกรณ์ต่าง ๆ นั้นหายากจึงทำให้ปีนี้ไม่

³ กระดานปุมปิฎกะ หมายถึง ปิฎกะทั้ง 3 (พระวินัยปิฎกะ, พระสุตตันตปิฎกะ, พระอภิธรรมปิฎกะ)

มีเรือนหอให้ได้ชม แต่ในเครื่องประกอบพิธีกรรมอื่น ๆ ยังมีในการประกอบพิธีกรรม” (พระครูวิจิตรพิพัฒน์ โกศล. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2564)

1. จ้างจ้อย ม้าจ้อย (ช้าง ม้า) เป็นเครื่องบูชาที่ขาดไม่ได้ เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นเพราะเป็นเครื่องประกอบที่ใช้ในขบวนแห่พระเวสสันดรเข้าเมืองในอดีตโบราณ ช้างจะทำเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ และสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะนำไปปักแขวนไว้ เป็นต้น ก้นหัดตั้งไว้ข้างธรรมมาสน์เทศน์ บางแห่งก็นำแผ่นเงินหรือแผ่นทองเขียนเป็นรูปต่าง ๆ

2. เครื่องอัฐบริขาร (เครื่องบวช) ได้แก่ ผ้าไตรจีวร บาตร กล้องเข็ม เครื่องกรองน้ำ มีดโกน ตั้งไว้ข้างธรรมาสน์

3. เสื่อสาด อาสนะ (ที่นั่งเฉพาะพระภิกษุสงฆ์สามเณร)

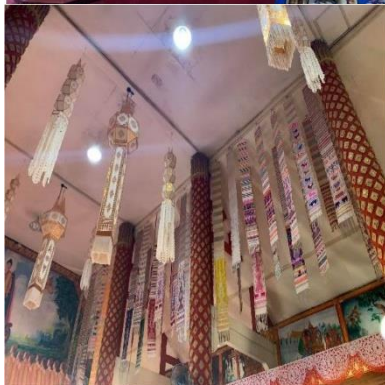
4. ซ่อหรือตุงพันชั้น ภาพซ่อพันดวง ตุงพันชั้นเพื่อบูชาคาถาธรรมมหาชาติเวสสันดรชาดก โดยตัดกระดาษเป็นซ่อปักเสียบไว้กับต้นกล้วยให้ได้ครบพันซ่อ อันหมายถึงคาถาธรรมมหาชาติเวสสันดรชาดก รวมทั้งหมด 1,000 พระคาถา

5. สระน้ำโบกขรณีข้างธรรมาสน์เทศน์ ทำเป็นอ่างน้ำประดับด้วยดอกไม้สีสดต่างๆ สมมติเป็นหนองน้ำหรือสระน้ำโบกขรณี

6. จัดประดับตกแต่งหอธรรมาสน์ เพื่อใช้เป็นที่นั่งของพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ขึ้นเทศน์ธรรมกัณฑ์

7. ประดับประดาด้วยตุงไทลื้อบริเวณพิธี และบริเวณวัด ตุงเป็นเครื่องพุทธบูชา อันเป็นเอกลักษณ์ของไทลื้อ มีคติความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของตานตุง ตุงเป็นสัญลักษณ์ของความดี ความเป็นสิริมงคล และเป็นสื่อนำวิญญาณของผู้ล่วงลับไปแล้วให้ขึ้นไปสู่สวรรค์ หรือหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมาน

8. ต้นกล้วย ต้นอ้อย และลูกมะพร้าวและพืชผักต่าง ๆ อันเป็นการบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ในป่าหิมพานต์

9. กระดานป้อนปิฎกทั้ง 3 (พระวินัยปิฎกพระสุตตันตปิฎก, พระอภิธรรมปิฎก) ประกอบด้วยก้อนข้าวปักด้วยดอกไม้ ธูป เทียน เพื่อใช้บูชาพระธรรมของพระพุทธเจ้า

องค์ประกอบของพิธีการตานธรรมหลวง ประชากรในชุมชนบ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยเชื่อว่าผู้ที่พึ่งเทศน์มหาชาติหรือรับอุปถัมภ์ เป็นเจ้าภาพกัณฑ์เทศน์ใหญ่จะได้รับอานิสงส์มาก การเทศน์มหาชาติจึงเป็นวิธีการถ่ายทอดหลักคำสอนทางพุทธศาสนาที่เข้าสู่วิถีชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างกว้างขวาง

1.4 สถานที่และวันเวลาในการประกอบพิธีกรรม

สถานที่ในการประกอบพิธีกรรม คือ วัดเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ส่วนวันเวลาในการประกอบพิธีกรรมคือ วันที่ 24 – 26 กุมภาพันธ์ 2564 โดยกำหนดการ 2 คืน 3 วัน

1.5 ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม

พิธีกรรมเป็นวิธีการหรือกลวิธีที่มนุษย์คิดขึ้นตามความเชื่อทั้งความเชื่อที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนา และภูตผี ดวงวิญญาณ เทวดา ฟ้า ดิน ฝ้ายบ้าน ฝ้ายเรือน ไสยศาสตร์ มนุษย์เชื่อว่าถ้าได้ทำการประกอบพิธีกรรมด้วยการอธิษฐานขอพรแล้วจะทำให้คลายความกังวลต่อภัยอันตรายที่เข้ามาจะช่วย บั่นทอนจิตใจ ผ่อนคลายความเครียด เสริมสร้างความมั่นใจต่อจิตใจมนุษย์เพิ่มมากขึ้น ในการวิเคราะห์ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำจังหวัดพะเยา ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของทางวัด และส่วนของชาวบ้าน ส่วนของทางวัดเช่นการจัดเตรียมสถานที่เตรียมคัมภีร์ใช้เทศน์เตรียมเครื่องประกอบพิธีบางส่วนในส่วนของชาวบ้าน เช่น การเตรียมเครื่องไทยทาน ทั้งที่เป็นส่วนบูชาธรรมมหาชาติและส่วนที่อุทิศให้แก่ผู้ตายที่เป็นญาติพี่น้อง

2. ขั้นตอนการ โดยในวันแรก ช่วงเช้า เป็นการหอมครีวตาน (ร่วมทำบุญ) กับเจ้าภาพ กัณฑ์ใหญ่ และช่วงบ่าย จะแห่ (นำ) เครื่องไทยทานสู่วัด ในเวลากลางคืนเป็นการเทศน์ธรรมปิฎกทั้ง 3 และธรรมทานสังสัฎฐิกะทั้ง 3, วันที่ 2 เป็นการเทศน์ธรรมชาดกเรื่องต่าง ๆ และเทศน์ธรรมอุทิสหาญาตีที่พี่น้องที่เสียชีวิตไป ซึ่งประกอบด้วย ธรรมนิพพานสูตร มาลัยโศคโลก อาณิสสสถานหาคนตาย ฯลฯ เป็นต้น

กัณฑ์เทศน์แต่ละกัณฑ์ก็จะมีการเตรียมเครื่องประกอบต่าง ๆ อุทิศให้ใครก็จะมีรูปถ่ายของผู้ตายแขวนไว้ด้วย รวมทั้งข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ เครื่องนอน เครื่องครัว เสื้อผ้าต่าง ๆ ที่คิดว่าผู้ตายจำเป็นต้องใช้ และประดับด้วยตุ๊กตาก็จะมีเฉพาะที่วัดเชียงบาน เพราะมีคติความเชื่อเกี่ยวกับอาณิสสของการตานตุ๊กต เป็นสัญลักษณ์ของความดี ความเป็นสิริมงคล และเป็นสื่อนำวิญญาณของผู้ล่วงลับไปแล้วให้ขึ้นไปสู่สวรรค์ จึงมีการปักตุ๊กตาวีกับต้นกัณฑ์แต่ละต้นด้วย เมื่อถึงเวลาหัวค่ำจะเริ่มต้นด้วยการแสดงธรรม 3 ผูก ซึ่งเป็นต้นธรรมของมหาเวสสันดรชาดก, วันที่ 3 ตอนเช้าตรู่เวลาประมาณตี 4 ตี 5 ก็จะมีการเทศน์ธรรมมหาชาติตั้งแต่กัณฑ์แรก กัณฑ์ทศพร (ใส่ข้าวพันก้อน) ไปตามลำดับจนถึง กัณฑ์นคร (ฝนตกห่าแก้ว) กัณฑ์สุดท้าย และในช่วงบ่ายสามโมง หรือ บ่ายสี่โมง ก็จะเป็นการกรวดน้ำดับกัณฑ์แต่ละต้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปหาญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปหลังจากนั้นจะร่วมกันประกอบพิธีเวียนเทียน

2. คุณค่าของประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อบ้านเชียงบาน

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณค่าของประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ถือได้ว่าเป็นประเพณีที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจที่สามารถหล่อหลอมความศรัทธาของกลุ่มคนไทลื้อในหมู่บ้าน โดยอาศัยประเพณีมีวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมตามประเพณีทำให้ศรัทธาประชาชนในหมู่บ้านได้ร่วมกันจัดกิจกรรม ซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาสู่คนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่องก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และยึดมั่นศรัทธา รู้จักเสียสละ มีความสามัคคี เอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และยังเป็นการลดช่องว่างทางสังคมได้ด้วย เพราะฉะนั้นประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จึงถือเป็นประเพณีที่ทำให้เกิดคุณค่าที่ปรากฏให้เห็นหลายด้าน เช่น

2.1 คุณค่าทางวัฒนธรรม

เป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการสืบทอดประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อบ้านเชียงบาน โดยการสืบทอดวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตร่วมกันในชุมชนโดยการให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่จัดขึ้นตั้งแต่การเริ่มดำเนินงานจนแล้วเสร็จสมบูรณ์ คือ งานจัดขึ้น 2 คืน 3 วัน เกิดความรู้สึกความเป็นท้องถิ่นความเป็นชาติและวัฒนธรรมเดียวกัน แสดงให้เห็นถึงแนวคิด ความเชื่อที่สะท้อนถึงวิถีการดำเนินชีวิตความเป็นมาของชาติพันธุ์ของตนเองที่มีความเจริญก้าวหน้า ซึ่งได้ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นมา จนเป็นระบบระเบียบเป็นเนติแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติในกลุ่มของตนได้อย่างเหมาะสมมาตั้งแต่อดีตและถ่ายทอดสืบทอดสู่รุ่นหลังอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบันหล่อหลอมผู้คนในสังคมไทลื้อ โดยอาศัยประเพณีเป็นเครื่องมือและวัดเป็นศูนย์กลางเป็นพื้นที่ในการจัดกิจกรรมประเพณีที่ชนรุ่นก่อนได้สร้างสรรค์ไว้ได้เห็นถึงความพร้อมใจกันของสมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีที่ตังามเป็นอย่างยิ่ง

2.2 คุณค่าทางสังคม

คุณค่าทางสังคมเกิดขึ้นจากประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบานที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ ความเสียสละของคนในชุมชนที่ก่อให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจ การเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้แสดงออกถึงรักความสามัคคีของคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่ได้ช่วยกันจัดงานประเพณีดังกล่าวให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เป็นการปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนและสังคมช่วยกันรักษาประเพณีที่ดีงามให้ดำรงอยู่สืบไป

2.3 คุณค่าทางเศรษฐกิจ

การจัดประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อในชุมชนบ้านเชียงบาน ยังก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่การจัดทำเครื่องไทยทาน การจัดทำเครื่องบูชา ซึ่งจะต้องอาศัยคนในหมู่บ้านจัดทำ โดยจะมีการจ้างคนในชุมชนในการจัดทำ จึงเกิดการหมุนเวียนเงินภายในหมู่บ้าน ทำให้คนในหมู่บ้านนั้นมีรายได้เสริมในช่วงการจัดงาน

2.4 คุณค่าทางพระพุทธศาสนา

ประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน เป็นการส่งเสริมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และสนับสนุนให้คนในชุมชนได้นำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะหลักธรรมที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่

1. การให้ทาน เป็นการเสียสละสิ่งของส่วนตัวเพื่อให้การอนุเคราะห์ สงเคราะห์ แก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร เป็นการทำนุบำรุงศาสนาให้เจริญงอกงามมั่นคงสืบต่อไป และยังเป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อบุพพการีหรือญาติพี่น้องที่เสียชีวิตไปแล้ว

2. การรักษาศีล เป็นการทำบุญด้วยการรักษาศีล ทั้งการรักษากาย วาจา และจิตใจให้มีความสงบเรียบร้อย ไม่ประพฤติดื้อติดต่อกับสิ่งต่าง ๆ ในตลอดระยะเวลา 3 วันที่ได้เข้าร่วมทำบุญงานประเพณีการตานธรรมหลวง

3. การภาวนา หรือ การอบรมจิตใจ การฝึกจิตให้เกิดความสงบ ในขณะที่ฟังพระภิกษุและสามเณรแสดงธรรมทั้ง 13 กัณฑ์ ถือได้ว่าเป็นการภาวนา เพื่อรักษาจิตใจให้เบาบางลง หมกติด คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง

อภิปรายผลการวิจัย

องค์ประกอบของพิธีกรรม

งานวิจัยเรื่องประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของพิธีการตานธรรมหลวง ผลการวิจัยสรุปว่าในการประกอบพิธีการตานธรรมหลวงนั้นมีไว้เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว มีองค์ประกอบอยู่ 5 องค์ประกอบ คือ 1. ผู้ประกอบพิธีกรรม 2. ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม 3. เครื่องประกอบพิธีกรรม 4. สถานที่และวันเวลาในการประกอบพิธีกรรม 5. ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม ถึงแม้ปัจจุบันมียุคสมัยที่เปลี่ยนไปมากแต่ประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาก็ยังคงมีให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พิภก เมืองหลวง

พิภก เมืองหลวง (2554) ได้ศึกษา มโนทัศน์และสัญลักษณ์ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ที่บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด : การศึกษาในฐานะพิธีกรรมประดิษฐ์ พบว่า องค์ประกอบของพิธีกรรมงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ ที่บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยองค์ประกอบ

5 อย่างคือ สถานที่และเวลาในการประกอบพิธีกรรม เครื่องประกอบพิธีกรรม ผู้ประกอบ พิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม และขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม

คุณค่าของประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ

งานวิจัยเรื่องประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ในด้านคุณค่าของประเพณีการตานธรรมหลวง ผลการสรุปว่าในคุณค่าของประเพณีที่พบมีอยู่ 4 คุณค่า คือ 1. คุณค่าทางวัฒนธรรม 2. คุณค่าทางสังคม 3. คุณค่าทางเศรษฐกิจ 4. คุณค่าทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ประคอง นิมมานเหมินท์

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2526) ศึกษาวรรณคดีเรื่อง มหาชาติล้านนาในสภาพที่เป็น วรรณคดีท้องถิ่น โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงสุนทรียศาสตร์ และอาศัยความรู้พื้นฐานทางสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา ตลอดจนความรู้ทางจิตวิทยา และพุทธธรรมมาช่วยในการวิเคราะห์ผลของการศึกษาทำให้มองเห็นความสามารถของกวีล้านนาที่ได้ปรับวรรณคดีอันมีบ่อเกิดมาจากอินเดีย ให้มีลักษณะกลมกลืนกับวรรณคดีท้องถิ่นล้านนาได้เป็นอย่างดี จึงถือได้ว่ามีความสำคัญต่อคนไทยมาก ดังที่พระพิจิตรธรรมพาทีกกล่าวว่า มหาชาติหรือเวสสันดรชาดก เป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองมาแต่โบราณกาล เป็นคัมภีร์ที่หล่อหลอม อรรถาธิบายของผู้คนภายในชาติให้เสียสละ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้อภัยแก่กัน ดังอุปนิสัยของพระเวสสันดรที่สืบทอดมาเป็นอุปนิสัยของคนไทยจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าในปัจจุบันจะอ่อนล้าไปบ้าง แต่คัมภีร์เรื่องนี้ยังคงช่วยลดช่องว่างทางสังคมได้ ด้วยเหตุนี้มหาชาติจึงมีคุณค่าหลายประการ ยกตัวอย่าง เช่น

1. คุณค่าทางศรัทธา คือ สอนให้เชื่อมั่นในความดี
2. คุณค่าทางคุณธรรม คือ สอนให้ประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม
3. คุณค่าทางศีลธรรม คือ สอนไม่ให้ล่วงเกิน หรือละเมิดสิทธิซึ่งกันและกัน
4. คุณค่าทางวัฒนธรรม คือ สอนให้รู้จักดำเนินชีวิตอย่างไม่เดียดาย
5. คุณค่าทางสังคม คือ สอนให้อยู่ร่วมกันด้วยไมตรีจิตมิตรภาพ
6. คุณค่าทางภาษา คือ สอนให้รู้จักอักขรศาสตร์และวรรณกรรมสูง
7. คุณค่าทางการปกครอง คือ สอนให้รู้จักกฎ กติกา และการแก้ปัญหาบ้านเมือง
8. คุณค่าทางการทูต คือ สอนให้สร้างมิตร พิชิตศัตรู อยู่ร่วมกันฉันท์มิตร
9. คุณค่าทางการเมือง คือ สอนให้รู้จักฟังเสียงส่วนใหญ่ อันเป็นพื้นฐานแห่งประชาธิปไตย
10. คุณค่าทางอนุรักษธรรมชาติ คือ สอนให้รู้จักป้า นานาสรรพสัตว์ และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน

และกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

บทสรุป

ประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ในด้านการประกอบพิธีการตานธรรมหลวงนั้นมีไว้เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ถึงแม้ปัจจุบันมียุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ก็ยังคงมีให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ในด้านคุณค่านั้นเห็นได้อย่างชัดเจนทั้งด้าน วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และ พระพุทธศาสนา โดยแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านเชียงบานนั้นไม่ละทิ้ง ประเพณีที่ดีงามอันมี พระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อม ถือว่าเป็นการดำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวและเป็นเครื่องมือในการช่วยส่งเสริมชาวบ้านให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และปฏิบัติตามหลักคำสอนของ พระพุทธศาสนา สามารถกล่าวได้ว่า ประเพณีการตานธรรมหลวง เป็นประเพณีที่ส่งเสริมให้ชาวไทลื้อ

บ้านเชียงบาน ได้บำเพ็ญทาน รักษาศีล ซึ่งเป็นการปฏิบัติต่อกันมาและยังได้เสียสละเวลาและทรัพย์ ส่วนประโยชน์ของตนในการให้ทานและมีการสมาทานศีลด้วยการรักษากาย วาจา ให้เป็นปกติในตลอดระยะเวลาในการทำบุญ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในวิถีประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ของตน สำคัญไปกว่านั้นคือได้ปฏิบัติและภาวนาให้จิตใจสงบ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง ประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ควรให้มีการสืบสานแนวคิด วิธีการ และรูปแบบในการจัดงานประเพณีการตานธรรมหลวงของชาวไทลื้อ บ้านเชียงบาน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา โดยให้คนรุ่นเก่าได้ถ่ายทอดให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ วิธีการ และรูปแบบให้คงอยู่แบบดั้งเดิม อีกทั้งสร้างความตระหนักให้คนรุ่นใหม่ได้มีความรัก ความหวงแหนให้คงอยู่โดยมีการสืบสานประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น
2. ผู้ที่สนใจ ควรศึกษาเครื่องประกอบพิธีกรรมให้แน่ชัด
3. ควรจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีการตานธรรมหลวง โดยเป็นการศึกษากรณีศึกษา โดยเฉพาะ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้ที่สนใจจะศึกษา และถือได้เป็นการอนุรักษ์ประเพณีการตานธรรมหลวงให้คงอยู่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2526). *มหาชาติล้านนา : การศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น (รายงานการวิจัย)*. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พิเชก เมืองหลวง. (2554). *งานบุญแปดหมื่นสี่พันพระชนันท์ : สัญลักษณ์ในพิธีกรรมประติษฐ์ จากคัมภีร์ใบลาน*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- มณี พยอมยงค์. (2543). *ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย*. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์

